

GRAUS František

(* 14. 12. 1921 Brno, + 1. 5. 1989 Basilej)

František Graus byl jeden z nejvýznamnějších českých historiků druhé poloviny 20. století. Byl to v podstatě jediný historik českého původu, který dosáhl evropského věhlasu.

Život

Narodil se v Brně do bohaté, německy mluvící židovské rodiny. Rodina byla spíše ateistická. V devíti letech ztratil otce., poté se musel spolu se svojí rodinou několikrát stěhovat. Další ránou byla smrt babičky, která se otráвила svítiplynem.

František Graus nejprve navštěvoval německé gymnázium, ale jeho matka měla obavy z vlivu nacionálního socialismu na svého syna, a tak přestoupil na židovské celostátní gymnázium, kde se naučil česky, latinsky, hebrejsky. Kromě toho se z něj stal ortodoxní Žid, dokonce se snažil zabránit matčině svatbě s křesťanem.

Místo plánovaných vysokoškolských studií byl v prosinci 1941 poslán prvním transportem se svou matkou a bratrem do Terezína. Díky své jazykové vzdělanosti a schopnostem získal pracovní místo jako zpracovatel dovezené a zabavené židovské náboženské literatury.

V ghettu se vzdal judaistické víry a později vstoupil do ilegální terezínské organizace Komunistické strany Československa (odhalení členství bylo trestáno smrtí). Stal se z něj komunista s vírou v Sovětský svaz, Stalina a poslání marxismu.

V roce 1944 byl převezen z Terezína do Osvětimi, hned na to byl převezen do pracovního tábora u Lipska.

Po válce se vrátil do Prahy a rozhodl se studovat dějiny na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Po studiu se stal pracovníkem historického ústavu ČSAV. Během tohoto období byl považován za jednoho z nejvýznamnějších vědců.

Dále zastával funkci řídicího redaktora hlavního historického časopisu- *Československého časopisu historického*.

Šedesátá léta jsou Grausovým vrcholným obdobím. Stal se významnou osobností evropské historické vědy, udržoval kontakty s německými, francouzskými historiky.

Po okupaci 21. srpna 1968 se staví František Graus do opozice a odsuzuje celou marxistickoleninskou teorii a jednání SSSR. („*Nikdy neuznám žádnou okupaci ČSSR, nespravedlnost a zpátečnictví*“)

Je mu nabídnuto místo na hessenské Justus-Leibig- Universität. Tam získává čestný doktorát a později i profesuru.

Zatímco se v zahraničí rozvíjela jeho kariéra, v Československu byl trestně odsouzen za emigraci a byl také odsuzován svými kolegy a vědci, jeho publikace byly zakázané.

Roku 1972 se stal profesorem středověkých dějin ve švýcarské Basileji, kde setrval až do své smrti.

Na jeho počest a k příležitosti nedožitých sedmdesáti let byl v Basileji pořádán sborník příspěvků jeho přátel a žáku *Spannungen und Widersprüche*.

Názory

Zdůrazňoval, že minulost nelze přehlížet nebo ji vynechat. Je naší součástí, je součástí současnosti.

František Graus si uvědomoval, že o někdejším „bytí“ vypovídají pouze „prameny“ a „působení minulosti“, čímž se historie zásadně vymyká jiným vědám, které jsou reálné svou podstatou. Minulostí však sama o sobě není, takže historie zaujímá v kulturním životě svébytné místo svými metodami, předmětem výzkumu a společenskou funkcí. Právem se pokládá za jedinou vědu o minulosti. Zároveň se neobejde bez současnosti, s níž vede otevřený dialog. Jinými slovy, jediným možným klíčem k výkladu minulosti je přítomnost,

kteřá vytváří perspektivu, zorný úhel, pod nímž historik vidí minulost.¹

František Graus se zabýval i tématem „krize“. Krize feudalismu a následné třídní boje nejsou následkem nějakého nahodilého shluku náhod, nejedná se ani o vůli nějakého mocného člověka, není důsledkem chorob, ale je součástí zákonitého vývoje společnosti. Panovníci, nemoci- to vše mohlo situaci urychlit, ale nemohlo ji vyvolat.

„minulost“ je podle něj vše, co se kdy stalo.

„dějiny“ je ta část minulosti, která byla poznána.

„dějepisectví“ je popisem historických událostí.

„historiografie“ je snaha objasnit minulost.

„Minulost možno milovat nebo nenávidět, vidět v ní hrdý vzor nebo snůšku překonaných nesmyslů, zbytečný balast. Lze napsat dějiny, v nichž jeden národ se stane inkarnací dobra a jiný inkarnací zla. Lze hromadit tisíce monografií, hádat se o nejrůznější drobnosti i o celkové pojetí, ba vystává před námi i možnost, že nám někdo minulost pomocí strojů sestaví do složitých rovnic a narýsuje v spleťtých křivkách. S historií lze učinit takřka cokoli- jen uniknout jí nelze.“

Informace o dílech

Jeho první kniha vychází v roce 1949 a nese název *Městská chudina v době předhusitské*. Graus byl jedním z autorů zamýšlené první marxistické syntézy českých dějin. *Přehled československých dějin* byl rozvržen do 4 dílů, měl sloužit širšímu okruhu odborníků, hlavně pedagogům a studentům vysokých škol. Přehled neměl být jen historickým dílem velkého rozsahu, ale měl sloužit také politickým účelům. Jednalo se o kolektivní dílo, Graus měl na starosti feudální společnost (I. díl). Velké plány ale ztroskotaly na nemožnosti dodělat 4. díl. V roce 1955 dokončil téměř tisíci stránkovou monografii *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské I+II*. Bylo zde představeno venkovské hospodářství a jeho struktura. Evropskou proslulost mu zajistila kniha *Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger* (Vystavěno na hagiografii)

Monografie

Městská chudina v době předhusitské. Praha 1949.

Český obchod se sukrem ve 14. a počátkem 15. století (K otázce významu středověkého obchodu). Praha 1950.

Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské I. Praha 1953.

Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské II. Praha 1957.

Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger. Praha 1964.

Struktur und Geschichte. Drei Volksaufstände im mittelalterlichen Prag. Sigmaringen 1971.

Lebendige Vergangenheit. Köln-Wien 1975.

Die Nationenbildung der Westslawen im Mittelalter. Sigmaringen 1980.

Pest - Geißler - Judenmorde. Das 14. Jahrhundert als Krisenzeit. Göttingen 1987.

Studie

Krize feudalismu ve 14. století. Sborník historický 1, 1953, s. 65-121.

O vzniku feudalismu v českých zemích. Český lid 6, 1951, s. 282-285.

Minulost- úkol nebo mýtus? In: František Graus- člověk a historik. Z. Beneš, B. Jiroušek, A. Kostlán (edd). Praha 2004, s. 207-215.

K otázkám metodiky středověkých dějin, Československý časopis historický 4, 1956, s. 99-115.

¹ Wihoda, Martin: František Graus. Zamyšlený poutník mezi živou a mrtvou minulostí. In: J. Hanuš, R. Vlček (edd). Historik v proměnách doby a prostředí 20. století. Brno 2009, s. 251-261.

O poměru mezi archeologií a historií. K výkladu nožů na slovanských pohřebištích, Archeologické Rozhledy 9, 1957, s. 535-552.

Jeho život a dílo se dají rozdělit na tři období

1. Tvoření paradigmatu (1948-1965)- člen Komunistické strany ČSR, straně byl prospěšný tím, že rozšiřoval marxistické vědění a vzdělání. Odsuzoval jiné historiky (např.: Václava Vojtíška) a také českou předválečnou historiografii. Marxistickou teorii prosazoval vždy a všude.

2. Boření paradigmatu- pochopení svých omylů a vlastních lží, odklon od marxismu. Novým směrem se pro něj stal strukturalismus. Stále častěji „utíkal“ do zahraničí.

3. Osvobození- období emigrace (Německo, Švýcarsko). Osvobození od autoritativního politického režimu a také tvůrčí osvobození (zkoušení kulturní antropologie, psychologie dějin,...). Práce z tohoto období jsou velice kvalitní a Graus se stává předním evropským historikem.

Literatura:

Beneš, Zdeněk (ed): František Graus- člověk a historik. Sborník z pracovního semináře výzkumného centra pro dějiny vědy konaného 10. prosince 2002. Praha 2004.

Morávková, Naděžda: František Graus a Československá poválečná historiografie. Praha 2013.

Wihoda, Martin: František Graus. Zamyšlený poutník mezi živou a mrtvou minulostí. In: J. Hanuš, R. Vlček (edd). Historik v proměnách doby a prostředí 20. století. Brno 2009 (Edice Země a kultura ve střední Evropě 11), s. 251-261.

Příruční slovník naučný: II. díl G-L. Praha 1963.

<http://www.libri.cz/databaze/kdo20/search.php?name=Graus>